

راهبردهای قیمت‌گذاری از کانال بورس کالا در اقتصاد

الله رحیم‌دوست^۱

چکیده

اقتصاد کارآمد، اقتصادی است که در آن سازوکار عرضه و تقاضا تعیین‌کننده قیمت‌ها باشد. با توجه به اینکه مؤلفه‌های تولید کالا متغیر است و عمدها در گیر نظام قیمت‌گذاری دستوری نیست و به عبارتی، امکان دستوری کردن کل زنجیره کالاها وجود ندارد، قیمت‌گذاری دستوری روی قیمت نهایی موجب بهره‌مندی غیرمنصفانه افرادی خاص از رانت حاصل می‌شود. از جمله دستاوردهای بورس کالا در سال‌های اخیر، رونق تالار صادراتی و ورود محصولاتی مانند شمش فولاد، مس، سیمان، آلومینیوم و پیویسی بوده است. توسعه و راهاندازی ابزارهای مبتنی بر طلا و قراردادهای آتی شمش طلا از دیگر دستاوردهای بورس کالا در سال‌های گذشته بوده است. همچنین، پذیرش و عرضه خودرو در بورس کالا از مهم‌ترین و البته جذاب‌ترین فعالیت‌های بورس کالا در سال ۱۴۰۱ بود. در همین زمینه و برای توسعه هرچه بیشتر بورس کالا، گسترش معاملات آتی در بورس کالا، افزایش تولید بهجای قیمت‌گذاری دستوری، نظارت بیشتر بهجای دخالت، حمایت از توسعه بورس کالا، رفع مشکلات زیرساختی و معاملاتی بازار و توسعه ابزار گواهی سپرده کالایی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: بورس کالا، قیمت‌گذاری دستوری، معاملات آتی.

مقدمه

بازار کالا برخوردار باشد. تا جایی که عنوان می‌شود وجود بورس‌های کالایی برای تداوم فعالیت تولیدکنندگان، مصرفکنندگان و سرمایه‌گذاران لازم است. در واقع، تولیدکنندگان مواد خام تمایل دارند محصولات خود را به بهترین قیمت و به شیوه‌ای سریع بفروشند. تولیدکنندگان کالاهای مصرفی نیز می‌خواهند مواد اولیه را به قیمت و در زمان مناسب تحویل بگیرند. در این میان، معامله‌گران و سرمایه‌گذاران نیز دوست دارند از نوسان قیمت‌ها بدون صرف هزینه زیاد سود ببرند.

تحولات قیمت و میزان عرضه و تقاضای کالاهای مهم و راهبردی در دنیا، اهمیت بالای بورس‌های کالایی را به نمایش می‌گذارد؛ زیرا عمدۀ کالاهای مهم از جمله نفت، طلا، مس، گندم، برنج، ذرت و... به اشکال مختلف در بورس‌های کالایی دنیا معامله می‌شوند. این موضوع در کنار وجود تضمیمات و قوانین مدون در جریان معاملات باعث شده است تا بورس‌های کالا از اهمیت ویژه‌ای برای تولیدکنندگان و مصرفکنندگان انواع کالاهای و حتی سرمایه‌گذاران

۱- بورس کالای ایران

انواع بازارهای معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران به شرح زیر است.

۱-۱- بازار فیزیکی

در این بازار چهار گروه کالایی اصلی مورد معامله قرار می‌گیرند؛ محصولات صنعتی ومعدنی، محصولات پتروشیمی، فراوردهای نفتی و محصولات کشاورزی. روش‌های معاملاتی در این بازار شامل چهار نوع قرارداد نقدی، نسیه، سلف و کشف پریمیوم است که به سه روش نقدی، اعتباری و روش ترکیبی (نقدی/اعتباری) تسويه می‌شوند.

معاملات نقدی ساده‌ترین شکل معاملات در بازار فیزیکی است. این معاملات در عین سادگی از حیث ایجاد شفافیت در اقتصاد کارکرد بسیار مهمی دارند.

۱-۲- بازار فرعی

معاملات بازار فرعی بورس کالای ایران مانند بازار فیزیکی انجام می‌گیرد با این تفاوت که در آن کالاهایی مورد معامله قرار می‌گیرند که به دلیل نداشتن ویژگی تداوم عرضه یا استانداردپذیری، امکان پذیرش و معامله در بازار اصلی معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران را دارا نیستند.

۱-۳- بازار اموال غیرمنقول

اموال غیرمنقول شامل املاک و مستغلات با کاربری‌های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زراعی است که طبق دستورالعمل با روش عرضه یکجا در بازار فرعی قابل عرضه هستند. روش عرضه یکجا، روشی است که در آن موضوع مورد

می‌توان گفت که وجود بورس‌های کالا برای کشورهای تولیدکننده مواد خام و نیز تولیدکنندگان کالاهای مصرفی یکی از ضرورت‌های اساسی به شمار می‌رود؛ به طوری که نگاهی به تاریخچه بورس‌های کالایی جهان و تأثیر آنها بر اقتصاد کشورهای مختلف به خوبی نشان‌دهنده اهمیت این نهادهاست. از این‌رو اقتصادی‌های پیشرفتی به دنبال بزرگ‌تر شدن این بورس‌ها و اقتصادهای در حال توسعه نیز به دنبال راهاندازی یا توسعه پرسرعت بورس‌های کالا هستند.

بورس کالا اساساً قیمت‌گذاری نمی‌کند، بلکه قیمت را نشان می‌دهد. این قیمت متأثر از عوامل اقتصادی است (برای مثال، افزایش نرخ ارز منجر به افزایش قیمت کالاهای می‌شود). حال اگر این عوامل کنترل شود، قطعاً قیمت‌ها افزایش نمی‌یابد. ثابت نگه داشتن قیمت‌ها نتیجه‌ای جز توزیع رانت ندارد و در ادامه باعث کاهش عرضه به شیوه‌های مختلف از سوی عرضه‌کنندگان می‌شود. از این‌رو در کالایی که می‌توان به افزایش تولید رسید و نیاز داخل را تأمین کرد، اگر بحث قیمت‌گذاری دستوری ادامه داشته باشد، نتیجه آن از بین رفتن تولید است و بعد از چند سال به واردکننده آن کالا تبدیل می‌شویم.

در گزارش حاضر ضمن بررسی بورس کالای ایران و کارکردهای آن، به اهمیت واقعی‌سازی قیمت کالاهای در بورس کالا و جنبه‌های امنیتی آن پرداخته می‌شود و درنهایت، پیشنهاداتی برای افزایش کارایی هرچه بیشتر آن ارائه می‌شود.

۷-۱- گواهی سپرده کالایی

گواهی سپرده کالایی اوراق بهادری است که مؤید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی کالاست. به عبارت بیشتر، گواهی سپرده کالایی سندي است که در قبال تحويل کالا به انبارهای تحت نظارت بورس کالای ایران صادر و مشخصات مربوط به کمیت و کیفیت کالا در آن درج می‌شود.

۸- صندوق‌های کالایی

صندوق‌های کالایی به دلیل ایجاد امکان سرمایه‌گذاری در بازارهای کالایی برای عموم، موفقیت زیادی در بازارهای مالی جهان به دست آورده‌اند. این صندوق‌ها امکان پیروی از بازده تغییرات قیمتی یک یا چند کالای معین را فراهم می‌آورند و واحدهای آن‌ها در بورس قابل معامله است. فعالیت اصلی این صندوق‌ها، سرمایه‌گذاری در اوراق بهادر مبتنی بر کالاهایی است که به عنوان دارایی پایه صندوق در نظر گرفته می‌شوند.

۲- وضعیت بورس کالا

در نمودار شماره ۱، سهم محصولات در ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۲/۸/۲۶ تا ۱۴۰۲/۱/۱ و ۱۴۰۱/۱ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ نشان داده شده است. همان طور که در نمودار مشاهده می‌شود، محصولات صنعتی و معدنی با سهم ۶۰/۳۸ درصد، بیشترین سهم و پس از آن، محصولات پتروشیمی و فراورده‌های نفتی بیشترین سهم را در ارزش معاملات در سال ۱۴۰۱ بر عهده داشته‌اند. در سال ۱۴۰۲ نیز وضعیت به همین ترتیب است با این تفاوت که سهم

معامله به صورت یکجا توسط عرضه‌کننده در بازار فرعی عرضه می‌شود و سفارش هر متقاضی خرید یا کارگزار خریدار باید برابر کل موضوع مورد معامله باشد.

۱-۴- بازار مشتقه

ابزارهای تعریف شده در این بازار عمدهاً با هدف مدیریت ریسک نوسان قیمت طراحی شده‌اند. دو ابزار مشتقه اصلی یعنی قرارداد آتی و قرارداد اختیار معامله که متعارف‌ترین ابزارهای جهانی مدیریت ریسک به شمار می‌روند، در بورس کالای ایران معرفی شده است که به صورت پیوسته و روزانه مورد معامله قرار می‌گیرند.

۱-۵- بازار مالی

برخی از ابزارهای تعریف شده در بورس کالای ایران با رویکرد تأمین مالی طراحی شده است. بخش‌های اقتصادی مختلف با به کارگیری این ابزارها می‌توانند تأمین مالی گسترده‌تر و کم‌هزینه‌تری را برای خود فراهم آورند. این ابزارها به گونه‌ای طراحی شده است که سرمایه‌گذاران بیشتری را به سوی بازارهای کالایی جذب کند.

۱-۶- اوراق سلف موازی استاندارد

معاملات اوراق سلف موازی استاندارد شکل تکامل یافته معاملات سلف بازار فیزیکی بورس کالاست. معاملات سلف قابل انجام در بازار فیزیکی به رغم مزیت‌هایی که دارند، با محدودیت‌های خاصی مواجه‌اند که امکان بهره‌گیری حداقلی از آن‌ها برای تأمین مالی به خصوص در دوره‌های رکودی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

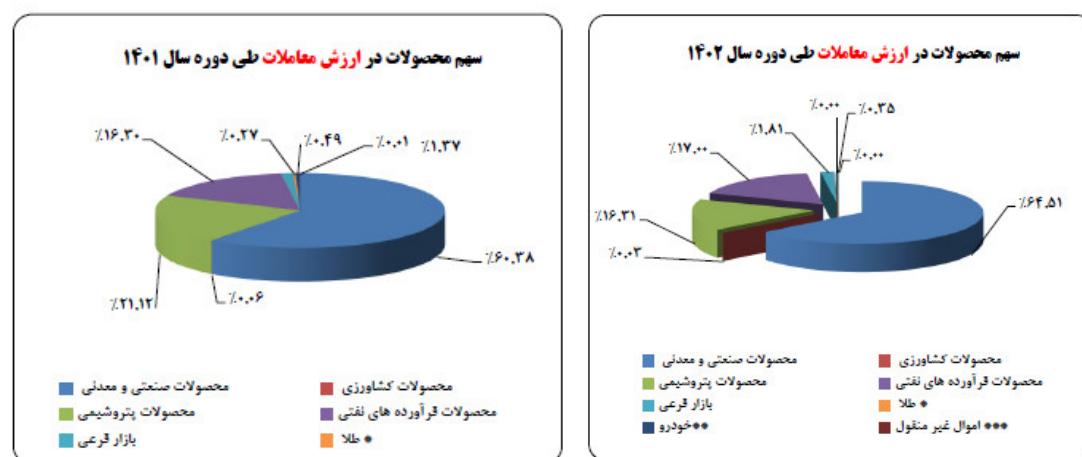
۳۸درصدی در هر دو سال، بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند.

در نمودار شماره ۳، حجم و ارزش معاملات در دوره زمانی متنه به ۲۶ آبان در دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با هم مقایسه شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، هم تناز و هم ارزش در محصولات صنعتی و معدنی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ بالاتر است.

محصولات صنعتی و معدنی افزایش و سهم محصولات پتروشیمی کاهش یافته است.

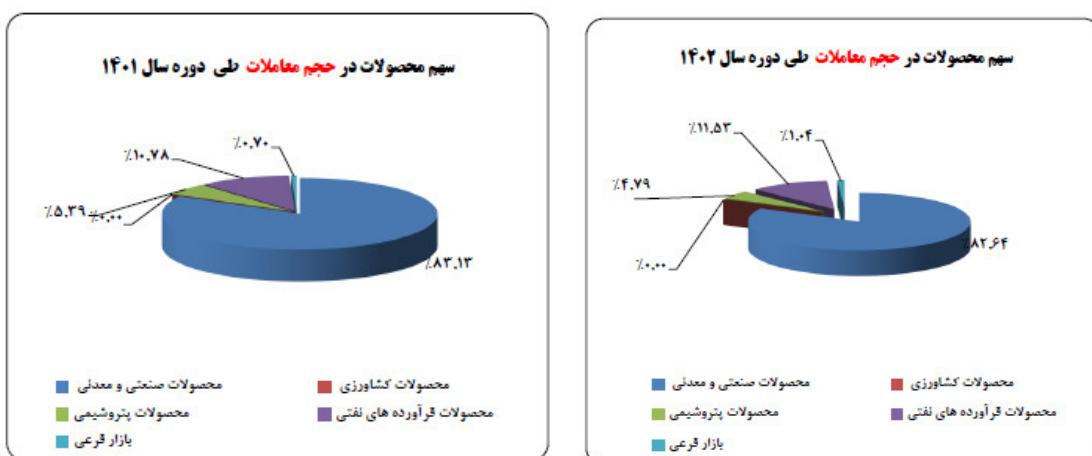
در نمودار شماره ۲ نیز سهم محصولات در حجم معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۲/۱/۱ تا ۱۴۰۲/۸/۲۶ و ۱۴۰۱/۱/۱ تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ نشان داده شده است. همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود، محصولات صنعتی و معدنی با سهم

نمودار ۱- سهم محصولات در ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ (۱۴۰۲/۱/۱) تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ (۱۴۰۲/۸/۲۶)

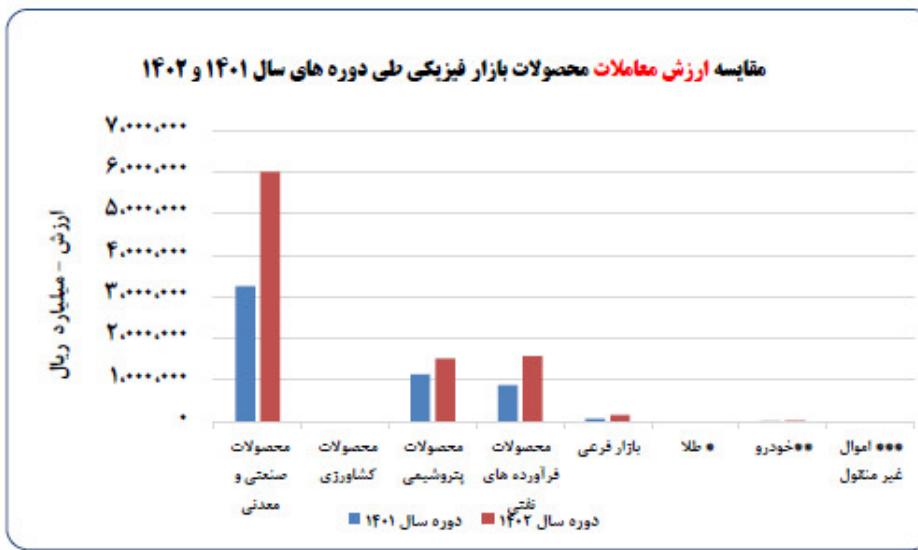
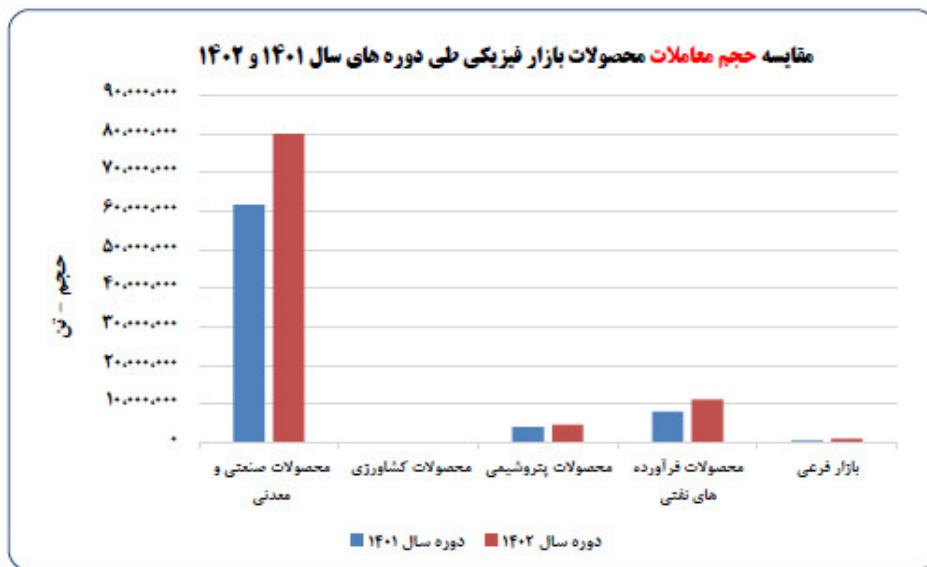
مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۲- سهم محصولات در حجم معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ (۱۴۰۲/۱/۱) تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ (۱۴۰۲/۸/۲۶)

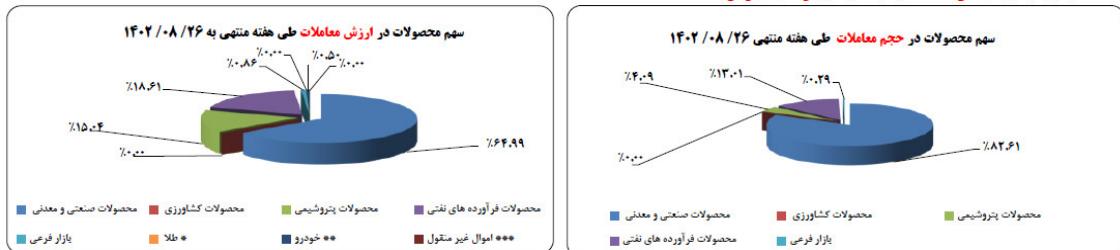
مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۳- مقایسه حجم و ارزش معاملات در دوره زمانی ۱۴۰۱/۱/۱ (۱۴۰۲/۱/۱) تا ۱۴۰۱/۸/۲۶ (۱۴۰۲/۸/۲۶)

مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

نمودار ۴- سهم محصولات در حجم و ارزش معاملات در هفته منتهی به ۱۴۰۲/۸/۲۶

مأخذ: شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲).

و اعتبار و جایگاه بورس کالا نیز در واقعی‌سازی قیمت کالاهاست، اما بعضاً به دلیل تفاوت‌های نرخ ارز، دخالت‌هایی در معاملات بورس مشاهده می‌شود.

مبادلات بورس کالا تحت نظارت ناظر بورس بر مبنای قیمت پایه و رقابت خریداران انجام می‌شود و ازین‌رو می‌توان انتظار داشت که معاملات در این بازار به‌دور از هرگونه رانت و فساد انجام شود. قوانین موجود درباره بورس کالا نیز به‌خوبی اهمیت وجود بورس کالا و عدم دخالت در این بازار را نشان می‌دهد. برای مثال، بر اساس ماده ۳۷ قانون رفع موانع تولید، محصولات باید در بورس کالا عرضه شوند و در صورت نبود تقاضای داخلی، مجوز صادرات دریافت کنند. این قانون کمک شایانی به نظام‌مند شدن معاملات داخلی و صادراتی کالاهای ایرانی می‌کند یا در ماده ۱۸ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید آمده که دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس را از نظام قیمت‌گذاری خارج کند. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نیز بر مبنای کاهش تصدیگری دولت تنظیم و ابلاغ شده است.

کاهش مداخلات دولت در اقتصاد به‌عنوان یکی از محورهای مهم بهبود فضای کسب‌وکار تلقی می‌شود که قیمت‌گذاری دستوری نیز از مصاديق مهم آن شمرده می‌شود. حذف قیمت‌گذاری دستوری و عرضه گسترده محصولات در بورس کالا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردها در حوزه اقتصاد مالی شمرده می‌شود. قیمت‌گذاری دستوری

محصولات صنعتی و معدنی با سهم ۶۰/۳۸ درصد، بیشترین سهم و پس از آن، محصولات پتروشیمی و فراورده‌های نفتی بیشترین سهم را در ارزش معاملات در سال ۱۴۰۱ بر عهده داشته‌اند.

۳- اهمیت واقعی‌سازی قیمت کالاها و فرصت‌های ایجادشده در بستر بورس کالا

یکی از موضوعات مورد بحث در اقتصاد، حدود دخالت در بازارهای است. اقتصادانان طرفدار بازار بیان می‌کنند نقش دولت‌ها در اقتصاد باید به نقش سیاست‌گذار و تسهیلگر محدود شود. تجربه نشان داده است که هرگونه تصدیگری دولت در اقتصاد منجر به بروز اخلال در بازارها و رانت می‌شود. دخالت در بازارها موجب از بین رفتن رقابت می‌شود و امکان سوءاستفاده برای عده‌ای خاص را فراهم می‌کند. زمانی که در بازارها، م把手ات کالا بر اساس واقعیت‌های اقتصادی انجام می‌شود، نیازی به دخالت در روند بازارها نیست و هنگامی که قیمت‌ها بر اساس مؤلفه‌های اقتصادی کشف می‌شود، طرفین معامله اعم از تولیدکننده و مصرف‌کننده، امکان برنامه‌ریزی و پیش‌بینی بازار را خواهند داشت. یکی از بازارهایی که قیمت بر اساس عرضه و تقاضا کشف می‌شود، بورس کالاست. موضوع مهم در روند معاملات بورس کالا این است که ارزش کالاهای باید بر اساس عرضه و تقاضای بازار مشخص شود

تولیدکننده به واسطه‌گران منتقل می‌کند و سرعت چرخش پول کاذب در اختیار واسطه‌ها را افزایش می‌دهد. انتقال سود به واسطه‌ها و قیمت‌گذاری غیرواقعی باعث ایجاد تقاضای کاذب در بازار می‌شود و قیمت‌های به مراتب بالاتری را در بازار شکل می‌دهد. تورم ناشی از تقاضای کاذب نیز کم کم در اقتصاد، خود را به تورم پایدار تبدیل می‌کند که بسیار آسیب‌زننده است. در چنین شرایطی، افرادی که نیاز به کالایی ندارند، به دلیل قیمت‌های پایین و غیرواقعی و ماهیت سرمایه‌ای بودن کالاهای اقدام به خرید می‌کنند که به تورم دامن می‌زنند. افرادی نیز که درآمد آن‌ها بیشتر جنبه مصرفی دارد و پس انداز نمی‌شود، به شکل دیگری سعی در خرید کالاهای مصرفی مازاد بر نیاز و ذخیره‌سازی آن می‌کنند که دوباره به دلیل افزایش تقاضا منجر به افزایش قیمت و بروز تورم می‌شود.

۴- جنبه‌های امنیتی قیمت‌گذاری دستوری در بورس کالا

در قیمت‌گذاری صحیح و هوشمندانه باید منافع تمام ذی‌نفعان از قبیل مصرف‌کننده، تولیدکننده، محیط کسب‌وکار، دولت، جامعه و... در نظر گرفته شود و تداوم فعالیت بنگاه اقتصادی در تعیین قیمت، متغیر بسیار مهمی است. راهبردهای مختلفی برای قیمت‌گذاری اصولی وجود دارد، اما وقتی تمام این راهبردها و روش‌ها کثار گذاشته می‌شود و قیمت‌گذاری دستوری جای آن را می‌گیرد، قطعاً پیامدهای نامناسبی برای اقتصاد و بازار سرمایه خواهد داشت.

به تولید، صادرات و بازار سرمایه آسیب می‌زند و نه تنها اعتماد مردم نسبت به سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه سلب می‌شود، بلکه باعث حرکت سرمایه‌ها به سمت دارایی‌های غیرمولد می‌شود. مهم‌ترین آسیب‌های ناشی از قیمت‌گذاری دستوری در بورس موارد زیر است.

- تحریف قیمت واقعی کالاهای تولیدی شرکت‌های بورسی به عنوان اساسی‌ترین بخش ظرفیت‌های تولیدی.
- تمایل شرکت‌ها به فعالیت پایین‌تر از ظرفیت واقعی.
- فشار به بهای تمام‌شده بنگاه‌ها و افزایش فشار هزینه‌های ظرفیت‌محور.
- کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری بیشتر برای افزایش ظرفیت‌ها.
- لزوم ادامه سیاست‌های یارانه‌ای و تعمیم آن از بخش خانوار به بنگاه‌ها توسط دولت.
- افزایش شکاف کسری بودجه دولت.
- تشویق فساد در بخش توزیعی اقتصاد و شبکه‌های بعد از تولید.

یکی از موضوعات چالشی در زمینه بورس کالا از دید مخالفان آن، موضوع تورم و افزایش قیمت کالاهای موجود در بورس کالاست. قیمت‌گذاری دستوری برخلاف تصور طرف‌داران آن به‌هیچ وجه به کاهش قیمت منجر نمی‌شود، بلکه بیشترین آسیب را به مصرف‌کننده تحمیل می‌کند. قیمت‌گذاری دستوری نه تنها باعث کاهش تورم نمی‌شود، بلکه افزایش تورم را به دنبال دارد؛ زیرا سود را از

در سالیان گذشته، سیاست قیمت‌گذاری دستوری که سعی در کنترل بازار داشت، بر صنایع خودرو، فولاد، لبنتیات، مواد غذایی، خوراک دام، دارو، نیروگاهی و... حاکم بوده و آثار مخربی بر پیکره این صنایع باقی گذاشته است. سهام بسیاری از صنایعی که درگیر قیمت‌گذاری دستوری هستند، در بازار سرمایه معامله می‌شود. سیاست قیمت‌گذاری دولت قطعاً این شرکت‌ها را با کاهش حاشیه سود و درنهایت، زیان‌ده شدن همراه می‌کند. با توجه به کاهش توان این شرکت‌ها در سودسازی و تقسیم سود و ناتوانی در اجرای طرح‌های توسعه و سودآور، دید بازار سرمایه نسبت به این صنایع منفی می‌شود. افزایش ناظمینانی و ریسک تولید در فعالیت‌های تجاری، تمایل به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را کاهش می‌دهد.

مشخصاً کاهش سرمایه‌گذاری یکی از مهم‌ترین پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری در بورس است. یکی از پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری خودرو، وجود زیان‌های ابانته در صورت‌های مالی شرکت‌های خودروساز است. در صنعت نیروگاهی نیز نبود سودآوری ناشی از قیمت‌گذاری دستوری، توان توسعه زیرساخت را از این صنعت مهم می‌گیرد که نتیجه آن در بر هم خوردن توازن بازار عرضه و تقاضای برق مشخص است. این بخش توان جذب سرمایه‌گذار خصوصی را از دست داده است. خاموشی گسترده و نیز قطع برق کارخانه‌های بزرگ ناشی از همین سیاست

قیمت‌گذاری دستوری در کنار تحمل هزینه‌های سنگین به شرکت‌ها و عدم سوددهی کافی، رقابت‌پذیری تولید را نابود می‌کند و به تعطیلی یا تولید با حداقل ظرفیت و فرار سرمایه‌گذار منجر می‌شود. قیمت‌گذاری دستوری موجب فساد ساختاری، تضعیف اعتماد عمومی و به حداقل رسیدن بهره‌وری می‌شود. در نتیجه قیمت‌گذاری دستوری، شاهد کاهش تولید، حاکم شدن رکود و التهاب در بازارها خواهیم بود و دولت برای خروج از این وضعیت، اقدام به واردات و چاپ پول خواهد کرد که مشخصاً نتیجه آن، تورم خواهد بود. قیمت‌گذاری‌های دستوری با هدف کمک به قشر ضعیف جامعه، ممکن است در کوتاه‌مدت آثاری داشته باشد، اما در بلندمدت بسیار مخرب و ویرانگر است و نه تنها به قشر آسیب‌پذیر کمکی نمی‌کند، بلکه به شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی نیز آسیب‌های فراوانی وارد می‌کند و توان رقابت را از آن‌ها می‌گیرد.

زیان قیمت‌گذاری در بازار سرمایه به سهامداران که صاحبان اصلی این شرکت‌ها هستند، منتقل می‌شود. محدودیت تولید موجب کاهش عرضه، افزایش تقاضا و رشد قیمت می‌شود و سهم تولیدکننده و مصرف‌کننده از این کنترل قیمت، صفر و حتی زیان خواهد بود. جذابیت اقتصادی مخربی که بر اثر قیمت‌گذاری دستوری ایجاد می‌شود، جریان سرمایه را از مسیر فعالیت‌های زیربنایی و بلندمدت خارج و به سمت فعالیت‌های سودجویانه و سوداگرانه هدایت می‌کند.

شرکت‌ها، نوسانات قیمتی نیز پوشش داده می‌شود.
این مهم از طریق بورس کالا با توجه به ظرفیت موجود می‌تواند عملیاتی شود.

- افزایش تولید به جای قیمت‌گذاری دستوری: دولت به جای دخالت و قیمت‌گذاری دستوری باید شرایطی را فراهم کند که تولید در اقتصاد افزایش یابد. با این کار، هم عرضه رشد می‌کند و هم تورم کنترل می‌شود و درنهایت، صنایع مختلف سودآور می‌شوند و سرمایه‌گذاری‌های جدید و توسعه شرکت‌ها توجیه‌پذیر می‌شود. درنتیجه، شرکت‌ها سودآور می‌شوند و قیمت سهام آن‌ها بالا می‌رود که سود سهامداران را در پی خواهد داشت. وزارت صمت با رقابتی کردن بازارها و جلوگیری از قیمت‌گذاری می‌تواند نقش ویژه‌ای در این زمینه ایفا کند.

- نظارت بیشتر به جای دخالت: پیشنهاد می‌شود به جای کنترل قیمت و قیمت‌گذاری دستوری، دولت نقش نظارتی را به گونه مطلوب ایفا کند و با افزایش معافیت‌های مالیاتی شرکت‌های عرضه‌کننده در بورس‌های کالایی، ضمن حمایت از افزایش شفافیت به کاهش فعالیت‌های سفت‌بازی و سوداگرانه کمک کند. وزارت صمت در این زمینه می‌تواند متولی این کار باشد و از دخالت در این بازار جلوگیری کند.

- حمایت از توسعه بورس کالا: بورس کالا در سالیان گذشته مرتب سبد محصولات و ابزارهای مالی خود را گسترش داده و بر همین اساس، کمک بسیار زیادی به بحث شفافیت و تنظیم منطقی بازار

قیمت‌گذاری و عدم توسعه مناسب در ایجاد نیروگاه‌های جدید است.

پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری شامل عدم تعایل به سرمایه‌گذاری، کمیاب شدن کالا، از بین رفتن کیفیت کالاها و خدمات، تلاش برای پنهان کردن وضعیت نابسامان اقتصاد، رکود و ایجاد بازار سیاه، صفت‌نشینی برای خرید کالاهای با قیمت مصوب، افزایش تورم، افزایش فاصله طبقاتی، رونق دلالی، گسترش رانت، بر هم خوردن نظم اقتصادی و التهاب بازار، افزایش هزینه‌های کنترل و نظارت، تعطیلی واحدهای صنفی و ایجاد بازارهای غیرقانونی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

موضوع قیمت‌گذاری دستوری همواره به عنوان یکی از مشکلات اقتصاد ایران شناخته می‌شود و تقریباً در همه مواردی که دولت در اقتصاد به صورت مستقیم دخالت کرده نه تنها منفعتی برای کارگزاران اقتصادی نداشته، بلکه در بلندمدت باعث از بین رفتن ثروت جامعه و توزیع رانت نیز شده است. از سوی دیگر، قیمت‌گذاری دستوری در سال‌های اخیر باعث آسیب صنایعی مانند خودروسازی، نیروگاهی و... شده است. از این‌رو پیشنهاداتی به صورت زیر ارائه می‌شود.

- گسترش معاملات آتی در بورس کالا: با توجه به اینکه شرکت‌ها و فعالان اقتصادی همواره دارای تعهدات آتی هستند، استفاده از معاملات آتی می‌تواند بخشی از نیاز آن‌ها را تأمین کند. افزون بر تأمین نیاز

کاهش مداخلات دولت در اقتصاد به عنوان یکی از محورهای مهم بهبود فضای کسبوکار تلقی می‌شود که قیمت‌گذاری دستوری نیز از مصاديق مهم آن شمرده می‌شود. حذف قیمت‌گذاری دستوری و عرضه گسترده محصولات در بورس کالا به عنوان یکی از مهمترین دستاوردها در حوزه اقتصاد مالی شمرده می‌شود.

کالا شده است. در این راستا، توسعه ابزارهای مالی بورس کالا و حمایت از نوآوری‌ها برای توسعه بورس کالا، پیشرفت‌های زیادی در این حوزه به وجود می‌آورد. در این زمینه نقش شورای عالی بورس بسیار کمک‌کننده و به نوعی متولی این کار است.

- رفع مشکلات زیرساختی و معاملاتی بازار: با توجه به گسترش معاملات در بازار بورس کالا، لازم است سازمان بورس به عنوان نهاد ناظر و متولی این بازار، از توان داخلی در راستای حل مشکلات زیرساختی معاملات بورس کالا استفاده کند و از سوی دیگر، کارگزاری‌های فعال در این بازار نیز ملزم به استفاده از فناوری‌های به روز و جدید مناسب با حجم معاملات شوند.

- توسعه ابزار گواهی سپرده کالایی: در شرایط کنونی ضرورت استفاده از ابزارهای مالی برای حمایت از صنایع مختلف در دوره رکود بیش از پیش اهمیت یافته است. گواهی سپرده کالایی از جمله ابزارهایی است که به مرور و در شرایط رکودی، جذابیت زیادی به خود اختصاص داده است که توسعه آن ظرفیت ایجاد صندوق‌های سپرده (سرمایه‌گذاری) کالایی را نیز در بردارد.

منابع

- شرکت بورس کالای ایران (۱۴۰۲). گزارش هفتگی و تجمعی آمار معاملات. ایران، تهران: شرکت بورس کالای ایران. گزارش: ۳۳.

